

การศึกษาเปรียบเทียบความหมายของคำบาลีสันสกฤต
ในพจนานุกรม บาลี ไทย อังกฤษสันสกฤต
ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ กับพจนานุกรม
ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542

A Comparative Study of the Meaning of Pali and Sanskrit Words in Pali, Thai,
English and Sanskrit Dictionary of
Phra Chao Boromvongther Kromphrachanthaburinaruenat Version
and the Royal Institute Version of B.E. 2542 (A.D. 1999)

อดุลย์ คนแรง¹

บทคัดย่อ

บทความนี้ เป็นการศึกษาเปรียบเทียบความหมายของคำบาลีสันสกฤตในพจนานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ พ.ศ.2513 กับในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 เนื้อหาของบทความนี้แบ่งออกเป็น 6 ส่วน คือ 1. บทนำ 2. วัตถุประสงค์การศึกษา 3.วิธีดำเนินการศึกษา 4.การเปรียบเทียบรูปคำและความหมายของคำบาลีสันสกฤต 5.การวิเคราะห์การกลายความหมายของคำบาลีสันสกฤต 6.สรุปผลการศึกษา จากการศึกษาพบว่า การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำบาลีสันสกฤตในหนังสือพจนานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถกับคำบาลีสันสกฤตในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 มีทั้งการเปลี่ยนแปลงความหมายแคบเข้า 5 ประเภท ความหมายกว้างออก 2 ประเภท และความหมายย้ายที่ 2 ประเภท

Abstract

This article is a comparative study of the meaning of Pali and Sanskrit words in Pali, Thai, English and Sanskrit Dictionary of Phra Chao Boromvongther Kromphrachanthaburinaruenat Version of B.E. 2513 (A.D. 1970) and the Royal Institute Version of B.E. 2542 (A.D. 1999).The content of this article can be divided into 6 parts namely,

¹ นิสิตระดับปริญญาเอก สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

1. Introduction 2. Objective of the Study 3. Research Methodology 4. A Comparison of Words and the Meaning of Pali and Sanskrit Words 5. An Analysis of the Changing of the Meaning of Pali and Sanskrit Words 6. Conclusion. The study is found that the changing of the meaning of Pali and Sanskrit words in Pali, Thai, English and Sanskrit of Dictionary of Phra Chao Boromvongther Kromphrachanthaburinaruenat Version and the Royal Institute Version of B.E. 2542 (A.D. 1999) consists of the changing of narrower meaning (5 types), wider meaning (2 types) and moving meaning (2 types).

1. บทนำ

1.1 ความสำคัญของปัญหา

หนังสือจินตามณีซึ่งเป็นตำราเรียนภาษาไทยเล่มแรกที่ตั้งขึ้นในสมัยอยุธยา บอกที่มาของคำภาษาต่างประเทศ ที่มีใช้ในภาษาไทย 8 ภาษา ได้แก่ มคธพากย์ (บาลี) สังสกฤตพากย์ (สันสกฤต) ลิงห์พากย์ (ลังกา) ตะเลงพากย์ (รามัญ) ภูคามพากย์ (พม่า) กัมพูชพากย์ (เขมร) ชวาพากย์ (ชวา) หรือ ญูไชยพากย์ (ลาวพุงดำ) (พระโหราธิบดี, 2543: 50) ภาษาทั้ง 8 นี้ คนไทยนำมาใช้ปะปนกันในคำไทยในการสื่อความหมายและในการแต่งกาพย์กลอน ต่อมาพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) ได้เติมภาษาอังกฤษเข้ามาอีกภาษาหนึ่งเรียกว่า อิงคลิศพากย์ (เปลือก ฦ นคร, 2540: 131) แต่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 บอกที่มาของคำภาษาต่างประเทศที่มีใช้ในภาษาไทย 14 ภาษา คือ เขมร (ข.) จีน (จ.) ชวา (ช.) ญวน (ญ) ญี่ปุ่น (ญี) ตะเลง (ต.) เบงกาลี (บ.) บาลี หรือ บาลี (ป.) ฝรั่งเศส (ฝ.) มลายู (ม.) ละติน (ล.) สันสกฤต (ส.) อังกฤษ (อ.) ฮินดี (ฮ.) (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546: 10) เมื่อมีคำบาลีสันสกฤตในหนังสือจินตามณีซึ่งเป็นหนังสือเรียนภาษาไทยเล่มแรก และยังคงมีอยู่อย่างเพิ่มพูนในหนังสือพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ชี้ให้เห็นว่า คำบาลีสันสกฤตมีใช้ในภาษาไทยมาเป็นเวลานานต่อเนื่องกันมาจนถึงปัจจุบัน การใช้คำบาลีสันสกฤตในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 มีลำดับดังนี้ คำบาลีหรือคำสันสกฤต - หน้าที่- ความหมายของคำ - ตัวอย่าง - (รูปคำเดิมบาลีสันสกฤต) เช่น สามานย์ ว. เลวทรามต่ำช้า เช่น ลูกสามานย์ ทำร้ายพ่อแม่, มักใช้ เข้าคู่กับคำ ชั่วช้า เป็น ชั่วช้าสามานย์. (ส. สามานุย). รูปคำเดิมสันสกฤตในวงเล็บ คือ (ส. สามานุย) ตรงกับรูปคำเดิมสันสกฤตในวงเล็บท้ายลำดับของคำในพจนานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ พ.ศ. 2513 คือ (ส. สามานุย) ในคำว่า สามัญญ์ ทั่วไป, สามัญ (ส. สามานุย) เมื่อเปรียบเทียบคำสันสกฤต คือ สามานย์ พบว่า รูปคำเดิม

สันสกฤตเหมือนกัน คือ สามัญ แต่ความหมายต่างกัน คือ เลวทรามต่ำช้ากับทั่วไป เมื่อเปรียบเทียบรูปคำเดิมบาลี คือ สามัญ ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 ในคำว่า สามัญ 2 [สามัน] ว. ปรกติ, ธรรมดา, เช่น ชนชั้นสามัญ คนสามัญ. (ป. สามัญญ; ส. สามานุย). ในพจนานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาท พ.ศ. 2513 พบว่า รูปคำบาลีเหมือนกัน คือ สามัญ (ป.สามัญญ) และความหมายของคำบาลีก็เหมือนกัน คือ ทั่วไป, ปรกติ, ธรรมดา

หนังสือพจนานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาท ได้จัดพิมพ์ครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. 2513 ตามพระราชปรารภในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ว่า พจนานุกรม บาลี ไทย ซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาท ทรงเรียบเรียงไว้ เป็นหนังสือตำราที่สำเร็จขึ้นด้วยการศึกษาค้นคว้าอย่างกว้างขวางลึกซึ้ง จัดเป็นหนังสือสำคัญมีค่ามากในทางอักษรศาสตร์ และภาษาศาสตร์ อันนักศึกษาจะอาศัยใช้ประโยชน์ในการศึกษาภาษาบาลี ศึกษาพระพุทธศาสนา ตลอดจนวิชาการสาขาอื่น ๆ อีกได้เป็นอย่างดียิ่ง (จันทบุรีนฤนาท, 2513: คำนำ) การจัดตำแหน่งคำในพจนานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาท มีลำดับดังนี้ คำบาลี - ความหมายภาษาไทย - คำสันสกฤต - คำบาลีโรมัน - คำอังกฤษ - คำสันสกฤตโรมัน เช่น กุศล - บุญ, ความสบาย - ส. กุศล - Kusalam - health, luck, happiness, good fortune, virtue, merit, good deeds, a good thing. - Skt. Kusals. (จันทบุรีนฤนาท, 2513: 241) การศึกษาเกี่ยวกับคำและความหมายคำบาลีสันสกฤตในพจนานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาท ยังไม่พบงานวิจัยใดได้ศึกษาไว้ ส่วนการศึกษากการเปลี่ยนแปลงด้านคำและความหมายของคำภาษาบาลี-สันสกฤตในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 และ พ.ศ. 2542 มีงานวิจัยของสุกัญญาโสภี ไจกล้ำได้ศึกษาไว้

สุกัญญาโสภี ไจกล้ำ (2549: บทคัดย่อ) ทำวิจัยเกี่ยวกับการศึกษากการเปลี่ยนแปลงด้านคำและความหมายของคำภาษาบาลี-สันสกฤตในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 และ พ.ศ. 2542 พบว่า คำบาลีสันสกฤตในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 มีจำนวนทั้งสิ้น 6,460 คำ คำบาลีสันสกฤตในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 มีจำนวนทั้งสิ้น 6,513 คำ เป็นคำที่เพิ่มขึ้นจำนวน 72 คำ เป็นคำที่สูญไปจำนวน 19 คำ ลักษณะการเพิ่มของคำมากที่สุด คือ การเพิ่มคำที่มีความหมายใหม่ มีจำนวน 48 คำ ส่วนลักษณะการสูญของคำมากที่สุด คือ เป็นการสูญคำไปโดยสิ้นเชิง มีจำนวน 12 คำ เมื่อจำแนกตามลักษณะทางวัฒนธรรมภาษา หมวดคำที่พบมากที่สุด คำภาษาบาลีสันสกฤตที่เพิ่มขึ้น คือ หมวดคำเกี่ยวกับสติปัญญา อารมณ์ ความรู้สึกและคุณค่า มีจำนวน 26 คำ และหมวดคำที่พบมากที่สุด คำภาษาบาลีสันสกฤตสูญไป คือ หมวดคำเกี่ยวกับสติปัญญา อารมณ์ ความรู้สึกคุณค่าและความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีจำนวน 12 คำ ในด้านความหมาย คำภาษาบาลีสันสกฤตที่มีการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย มีจำนวน 217 คำ ประเภทของการเปลี่ยนแปลงความหมาย

ที่พบมากที่สุด คือ คำภาษาบาลีสันสกฤตที่มีความหมายกว้างออก มีจำนวน 141 คำ และพบน้อยที่สุด คือ คำภาษาบาลีสันสกฤตที่มีความหมายย่ำยี มีจำนวน 8 คำ

ผู้ศึกษาต้องการจะทราบว่าคำบาลีสันสกฤตในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 มีความหมายคงเดิมหรือเปลี่ยนแปลงไปมากน้อยเพียงใดโดยการเปรียบเทียบความหมายของคำบาลีสันสกฤตในพจนานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถกับพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542

1.2 วัตถุประสงค์การศึกษา

เพื่อเปรียบเทียบความหมายของคำบาลีสันสกฤตในพจนานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ พ.ศ.2513 กับในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542

2. วิธีดำเนินการศึกษา

1. รวบรวมข้อมูลจากหนังสือพจนานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ พ.ศ.2513 กับพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542

2. เปรียบเทียบข้อมูล คือ เปรียบเทียบรูปคำบาลีสันสกฤตที่ตรงกันจากหนังสือสองเล่มดังกล่าว โดยใช้หลักฐานจากวงเล็บคำทำนียบความหมายที่บอกรากศัพท์ของคำบาลีสันสกฤตไว้ในหนังสือสองเล่มนั้นที่ตรงกัน ถือว่าเป็นคำบาลีสันสกฤตคำเดียวกัน

3. วิเคราะห์ข้อมูล คือ เปรียบความหมายจากคำนิยามของรูปคำบาลีสันสกฤตที่ตรงกันแล้วตามเกณฑ์การกลายความหมายของคำในภาษา ได้แก่ ความหมายแคบเข้า ความหมายกว้างออก และความหมายย่ำยีที่ (อนุমানราชชน, 2522: 262-269)

4. สรุปผลการศึกษา

คนไทยยอมรับคำต่างประเทศมาใช้ในภาษาไทยเป็นการยอมรับวัฒนธรรมและวิทยาการสมัยใหม่จากกลุ่มชนผู้พูดภาษานั้น เพื่อเปิดโลกทัศน์ไปสู่ความรู้ด้านต่างๆมากมาย ภาษาบาลีสันสกฤตนำไปสู่วิถีแห่งการฟื้นฟูตามหลักพระพุทธานุศาสนาทั้งเถรวาทและมหายาน ภาษาเขมรนำไปสู่พิธีการปฏิบัติในราชสำนัก การปกครองและพิธีกรรมของศาสนาพราหมณ์ ภาษาจีนนำไปสู่วัฒนธรรมทางการค้าและอาหารการกิน ตลอดจนทั้งภาษาอังกฤษซึ่งเป็นกุญแจดอกสำคัญ ที่นำไปสู่วิทยาการสมัยใหม่ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เมื่อคนไทยยืมคำต่างประเทศมาใช้ในภาษาไทยก็ปรับคำที่รับมานั้นให้เป็นภาษาไทยในด้านต่างๆ คือ ด้านเสียงและด้านความหมายให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย เพราะคนไทยคุ้นเคย

กับคำไทย เมื่อคำยืมมาแตกต่างจากภาษาไทย ก็ต้องปรับให้เข้ากับภาษาไทยโดยธรรมชาติ คำยืมเหล่านี้ก็กลายเป็นภาษาไทย เจ้าของภาษาเดิมก็จำไม่ได้ เพราะคนไทยออกเสียงคำยืมเหล่านี้ด้วยสำเนียงไทยๆ และใช้ความหมายคำยืมเหล่านี้ ทั้งคงเดิม แคบเข้า กว้างออก และย้ายที่ความหมายไปตั้งแต่เพียงเล็กน้อยจนตรงกันข้ามจากความหมายเดิม คำยืมจึงมีวิวัฒนาการมาจากคำต่างประเทศรับเข้ามาใช้อยู่ในระบบภาษาไทยแล้วสลายความเป็นคำต่างประเทศไป คำยืมเหล่านี้มีประโยชน์เมื่อสนองความต้องการของผู้ใช้ คำยืมที่สนองความต้องการของผู้ใช้เพียงเล็กน้อยก็จะอยู่ในแวดวงการใช้ที่จำกัดแล้วก็สูญหายไปในที่สุด

ความหมายของคำยืมมีทั้งคงความหมายเดิมไว้และเปลี่ยนแปลงความหมายไปจากเดิมทั้ง แคบเข้า กว้างออก และย้ายที่ การปรับเปลี่ยนความหมายเพื่อสนองตอบความต้องการใช้ในภาษาของตนจึงทำให้การรับวัฒนธรรมมาเจริญยิ่งขึ้น ที่มาและการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำจึงควรศึกษาอย่างยิ่ง ที่มาของคำเป็นเรื่องที่น่าสนใจมาก เพราะคำมีชีวิตของตนเอง รู้จักเกิดแก่เจ็บตายเหมือนกัน ความหมายย่อมเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเทศะ ถ้าทราบที่มาของคำแล้ว นอกจากจะเห็นรูปร่างคือตัวสะกดตั้งแต่เดิมเป็นลำดับมา ยังจะเห็นความเปลี่ยนแปลงแห่งความหมายของคำเป็นลำดับมาอีกด้วย ความหมายในปัจจุบันอาจห่างจากความหมายเดิมได้มาก แต่ถ้าสืบสายการเปลี่ยนแปลงความหมายเป็นลำดับมาแล้ว จะเห็นเค้าความหมายเดิมคลี่คลายมาเหมือนดังต้นไม้แตกกิ่งก้านสาขาและผลิดอกออกผล จนลูกความหมายต่างจากต้นความหมายได้ ถ้าศึกษาค้นคว้าที่มาของคำแล้ว จะได้รับรสของคำต่างๆ อย่างประณีตขึ้นอีกมาก (นราธิปพงศ์ประพันธ์, 2514: 124-125)

การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นธรรมดาในทุกภาษา เพราะสาเหตุการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำที่มีอยู่มาก เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงความหมายของคำแล้วก็มีผลเกิดขึ้นต่างกันไป การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำเป็นเรื่องธรรมดา ไม่ใช่เรื่องที่ดี หรือไม่ใช่เรื่องที่เลว สิ่งที่ดีควรระวังก็คือไม่ควรใช้ภาษาโดยไม่พินิจพิเคราะห์ หรือใช้ภาษาแบบแก้งจนผิดธรรมชาติของการใช้ภาษา ซึ่งจะทำให้การสื่อสารผิดความหมายไป การกลายความหมายเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของภาษา เพราะภาษาเป็นของสังคมหรือเป็นของชาติ ดังนั้นเมื่อคนส่วนใหญ่ใช้ภาษาอย่างไร ภาษาในลักษณะนั้นย่อมถูกต้อง การเปลี่ยนแปลงใดๆ ในเรื่องภาษาจึงขึ้นอยู่กับผู้ใช้ส่วนใหญ่ บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะดึงภาษาให้เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วหรือจะหาทางยับยั้งการเปลี่ยนแปลงของภาษาหาได้ไม่ ใครฝันความจริงข้อนี้ผู้นั้นคือผู้ไม่เข้าใจภาษา

ความหมายเป็นสิ่งที่คู่กับเสียงทำให้เกิดเป็นคำศัพท์ในภาษา แต่การเปลี่ยนแปลงความหมายไม่จำเป็นจะต้องเกิดขึ้นคู่กับการเปลี่ยนแปลงด้านเสียงเสมอไป การเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย ในปัจจุบันยังไม่มีวิธีการที่เป็นวิทยาศาสตร์ หรือขั้นตอนที่เป็นแบบแผนอันเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป เหมือนกับการ

อธิบายถึงการ เปลี่ยนแปลงด้านเสียง นักภาษาศาสตร์ได้อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงด้านความหมาย ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ความหมายแคบเข้า คือ การเปลี่ยนแปลงของคำที่กล่าวอ้างถึง เดิมมีจำนวน ประเภท หรือปริมาณของความหมายมาก เมื่อนำคำที่กล่าวอ้างถึงนั้นมาใช้ มีจำนวนหรือประเภทหรือปริมาณของความหมายน้อยลงกว่าเดิม

2. ความหมายกว้างออก คือ การเปลี่ยนแปลงของคำที่กล่าวอ้างถึง เดิมมีจำนวน ประเภท หรือปริมาณของความหมายน้อย เมื่อนำคำที่กล่าวอ้างถึงนั้นมาใช้ มีจำนวนหรือประเภทหรือปริมาณของความหมายมากขึ้นกว่าเดิม

3. ความหมายย้ายที่ คือการเปลี่ยนแปลงของคำที่กล่าวอ้างถึง เดิมมีความหมายอย่างหนึ่ง เมื่อนำคำที่กล่าวอ้างถึงนั้นมาใช้ กลับมีความหมายเป็นอีกอย่างหนึ่ง (อนุমানราชธน, 2522: 262-269)

การใช้อักษรย่อประกอบในการศึกษา คือ ปทน. หมายถึง หนังสือปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ และ พจน. หมายถึง พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 และหลักเกณฑ์ในการพิจารณาว่ารูปคำบาลีสันสกฤตคำในปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ เป็นรูปคำบาลีสันสกฤต เดียวกันกับรูปคำบาลีสันสกฤตในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 นั้น ได้ใช้การเปรียบเทียบรูปคำตั้ง และ รูปคำในวงเล็บท้าย ทั้งในปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถกับคำบาลีสันสกฤตในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ที่ตรงกันทั้งพยัญชนะและสระ หรือตรงกันเพียงสระหรือพยัญชนะอย่างใดอย่างหนึ่งแต่อยู่ในกฎการเปลี่ยนแปลงของเสียงในทางภาษาศาสตร์ ถือว่าเป็นรูปคำบาลีสันสกฤตเดียวกัน ส่วนความหมายจะเหมือนกันหรือจะต่างกันได้ตามที่ปรากฏในผลการเปรียบเทียบคำ

สรุปรกฎเกณทการใชรูปรคาคบาสลีสันสกฤตในภาษาไทย
(กำซัย ทอหงหลอ, 25378: 353-357)

กฎเกณทการใชรูปรคาคบาสลีสันสกฤตในภาษาไทย	รูปรคาคบาสลีสันสกฤตเดิม	รูปรคาคบาสลีสันสกฤตที่ไทยใช
ใชรูปรคาคบาสลีสันสกฤตเดิมไมตัดรูปรวิภตติออก	โมโห	โมโห
	พลั	พลั้ง
	นนานาจิตต	นนานาจิตตัง
ใชรูปรคาคบาสลีสันสกฤตเดิมแตตัดรูปรวิภตติออก	กุมารโ	กุมาร
	โจโร	โจร
	ทูโต	ทูต
ตัดส่วนคาคบาสลีสันสกฤตออกใชแตส่วนหลัง	จาริตต	วีรต
	สามเณโร	เณร
	อุโปสโธ	โบสถ์
ตัดส่วนหน้าและส่วนหลังของคาคบาสลีสันสกฤตเหลือแตส่วนกลาง	อักษิภินิ	ไซ
แผลงสระและพยัญชนะให้ผิดรูปไปจากเดิม	กิตติ	เกียรติ
	วชิร	เพชร
	คโห	เคราะห์
เดิมไม้ทณษฆาตที่พยางค์ท้ายคาคบาสลีสันสกฤต	กรณีย	กรณีย
	สุริโย	สุริย
	โอรุโฐ	โอรุฐ
เดิมรูปรวรรณยุกต์อย่างคาคบาสลีสันสกฤต	กปี	กปี
	พทุโธ	พทุธ
	ธีโร	ธีร
เปลี่ยนรูปรคาคบาสลีสันสกฤตให้ต่างจากรูปรคาคบาสลีสันสกฤตเดิม	กติกกา	กฤษฏีกา
	สินทุโธ	สนิท
	เสมห	เสลด

3. การเปรียบเทียบรูปคำและความหมายของคำบาลีสันสกฤต

การเปรียบเทียบรูปคำบาลีสันสกฤตที่ตรงกันตามวงเล็บท้ายคำนิยาม ในพจนานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาท พ.ศ.2513 กับพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542

ตัวอย่างคำบาลีสันสกฤตในพจน.ที่มีความหมายกว้าง แต่คำบาลีสันสกฤตในพจน.มีความหมายแคบเข้า

คำบาลีสันสกฤต ความหมายเดิม ในพจน.			คำบาลีสันสกฤต ความหมายแคบเข้าในพจน.	
ลำดับ ที่	คำ	ความหมาย	คำ	ความหมาย
1	กฏี	สะเอว, ตะโพก (ส. กฏี)	กฏี	น. สะเอว. (ป.).
2	กทลี	กล้วย, ธง, นางเห็น, ชะมด (ส. กทลี)	กทลี [กะทะ-]	น. กล้วย. (ป.).
			กัทลี [กัถทะลี]	น. กล้วย (ป., ส. กทลี).
3	กุมุท	ดอกบัว, จำนวนสังขยา, อุบลขาว (ส. กุมุท)	กุมุท [กะมุต] (แบบ)	น. (ป., ส. กุมุท ว่า บัวสายดอกขาว).
			กระมุท	น. บัว, กุมุท ก็ว่า. (แปลงมาจากกุมุท).
			โกมุท	น. บัวแดง. (ป.).
			โกเมศ	น. ดอกบัว, บัว. (เลื่อนมาจาก โกมุท).
4	กณฺเณ	หู, มุม, ที่สุด (ส. กรุณ)	กรรณ, กรรณ- [กัณ, กัณนะ-]	น. หู, ไบหู (ส. กรุณ).
			กัณณ (แบบ)	น. หู. (ป.; ส. กรุณ).
5	กลี	โทษร้าย, บาป, ทุกข์, ฉิบหาย, พ่ายแพ้ (ส. กลี)	กรรลี [กัณ-]	น. โทษ. (ส. กลี แปลงเป็น กระลี และแผลง กระลี เป็นกรรลี).
			กระลี	น. สิ่งร้าย, โทษ. ว. ร้าย เช่น กระลีชาติ กระลียุค.
			กาลี 1	ว. ชั่วร้าย, เสียดจัญไร. (ส. กลี).
6	กวี	วานร, ผู้มีปรีชา, ผู้กล่าวซึ่งคำอันบุคคล ใคร่ (ส. กวี)	กระวี	น. นักปราชญ์ในการแต่งบทกลอน เช่น เสตจยั้งสาระ พินิจฉัย พร้อมด้วยหม่อมขุนมนตรีกระวีราชปโรหิตา โหราจารย์อยู่ในศีลสัจ. (สามดวง). (แปลงมาจาก กวี).
			กวี [กะวี]	น. ผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญในศิลปะการประพันธ์บทกลอน จำแนกเป็น 4 คือ 1. จินตกวี แต่งโดยความคิด 2. สุตกวี แต่งโดยได้ฟังมา 3. อรรถกวี แต่งตามความจริง 4. ปฏิภาณกวี แต่งกลอนสด. (ป.).

คํบาลีสนัสนกฤต ควณนหมณยเดณม ในปทณ.			คํบาลีสนัสนกฤต ควณนหมณยคณบค้ณในพจน.	
ลําดับ ทึ	คํ	ควณนหมณย	คํ	ควณนหมณย
7	กัรียา	กัรียาจิต, (จิตของพระอรหันต์) กัรียาอาการ, การกระทำ (สั. กัรียา)	กัรียา [กัรียา, กะรียา] (ไว)	น. คํที่แสดงอาการของนามหรือสรรพนาม. (ส. กัรียา; ป. กัรียา).
			กัรียา	น. การกระทำ; อาการที่แสดงออกมาด้วยกาย, มารยาท, บางทีใช้ในอาการที่ดี เช่น มีกัรียา หมณยควณนหมณยว่ามีกัรียาดี.(ป.).
8	กัจฉ	รักแรร้, เครือเถา, หญ้ (สั. กษณ)	กัจฉะ [กัจฉะ]	น. รักแรร้, (ป.; ส. กษณ).
9	กณจุโก	เสื่อ, เกราะ, ควณนง (สั. กณจุก)	กัจฉุก, กัจฉุกา (แบบ)	น. เสื่อ. (ป., ส.).
10	กณฐึ	พึน, ป่าศึก, ป่าทึบ (สั. กษณฐึ)	กัฐึ (แบบ)	น. ไม้พึน; ไม้วัด (ป., ส. กณฐึ; ส. กษณฐึ).
			กษณฐึ [กาด] (แบบ)	น. ไม้ (ป. กณฐึ; ส. กษณฐึ).
11	กณณุกโก , กณฐึ โก	หนาม, ข้าศึก, ขนชูชัน (สั. กณณุก)	กษณฐึ [กาดสะณะ] (แบบ)	น. ไม้พึน; ไม้วัด (ส.; ป. กณฐึ).
			กัณณุกะ, กัณณุกะ (แบบ)	น. หนาม. (ป., ส. กณณุก).
12	กณพุ	หอยสังข์, ทอง, กำไลมึ (สั. กณพุ)	กัณพุ (แบบ)	น. หอยสังข์; ทอง (ป., ส. กณพุ).
13	กณนุ, กณนุ	ยอด, ปลาย, ยอดกณเขา, ช้อฟ้า, ค้อน, พะเนนเหล็ก, กอง, ม้นคง, มายา, โกง, เท็จ, ส่วนหนึ่งของไถ, เครื่องดัค สัตว์ (สั. กณนุ)	กณ, กณนา [กุด, กุดา] (กลอน)	น. ยอด (ป., ส. กณนุ).
			กณ, กณนา [กุด, กุ ตา] (แบบ)	น. ยอด. (ป., ส.).

คํบาลีสัสนสกฤต คความหมายเดิม ในปทน.			คํบาลีสัสนสกฤต คความหมายแคบเข้ในพจน.	
ลําดับ ที่	คํ	คความหมาย	คํ	คความหมาย
14	กุสุมํ	ดอกไม้, ระดูหญิง (สั. กุสุม)	กุสุม, กุสุม- [กุสุมะ-, กุสุม มะ-] (แบบ)	น. ดอกไม้. (ป.).
15	เขตต์	เขตแดน, สัระะ, เมีย, ตน, ที่ เป็นที่ซัดลง, ที่หว่านพืช, นา, ไร่, (สั. เกษตร)	เกษตร [กะเสด]	น. ที่ดิน, ทุ่ง, นา, ไร่ (ส. เกษตร; ป. เขตต์).
16	โกปิน	กรรมที่ไม่ควรทำ, ของลัับ, ฝ้ापิดของลัับ, ใช้การ ของที่ลัับ (สั. เกापิน)	เกापิน	น. ฝ้ापิดของลัับ. (ส. เกापิน; ป. โกปิน).
			โกปิน้ (ใบ; กลอน)	น. ฝ้ापิดของลัับ (ป. โกปิน).
17	โกฏ	ท้าย, ที่สุด, เงื่อน, โกฏหนึ่ง, ประเสริฐ (สั. โกฏ)	โกฏ [โกด]	น. ซ็อมมาตรานับ เท่ากับ 10 ลััน.
18	โกณ	สิ่งท้ายให้พิณเป็นต้นดง, เครื่อง ดีดพิณ, คม, ปลาย, มุม, แ่ง (สั. โกณ)	โกณก, โกณะ [-นก] (แบบ)	น. มุม, เหลี่ยม, (ป.).
19	โกวิฟาร	ไม้ทองหลาง, ไม้สวรค์, ไม้ทรีก, ไม้ทองกวาว (สั. โกวิทาร)	โกวิฟาร [-ลาระ] (แบบ)	น. ไม้ทองหลาง. (ป.).
20	คณุโก	คัมภีร์, ร้อยกรอง, กิเลสเครื่องร้อย กรอง, ตัณหา (สั. ครนุท)	คันถ- [คันถะ-]	น. คัมภีร์. (ป.; ส. ครนุถ).

ตัวอย่างคำบาลีสันสกฤตในปทน. ที่มีความหมายแคบ แต่คำบาลีสันสกฤตในพจน. มีความหมายกว้างออก

คำบาลีสันสกฤตและความหมายเดิมในปทน.			คำบาลีสันสกฤตและความหมายกว้างออกในพจน.	
ลำดับที่	คำ	ความหมาย	คำ	ความหมาย
1	กपाल	กระเบื้อง, กะโหลก ศิระษะ, ส่วนแห่ง วัตถุมีหม้อเป็นต้น (ส. กपाल)	กบาล [กะบาน]	น. ส่วนกลางของกะโหลกศิระษะ, หัว, แผ่นกระเบื้อง, ลานกลางหมู่บ้าน , เครื่องเช่นผีที่ใส่ภาชนะกับตุ๊กตา แล้วนำไปทิ้งที่ทาง สามแพร่ง และต่อยหัวตุ๊กตาเสีย เรียกว่า เสียกบาล, เรียกภาชนะ ที่ใส่เครื่องเช่นนั้น (ป., ส. กपाल).
2	กมล	ดอกบัว (ส. กมล)	กมล [กะมน]	น. บัว , ใจ, ว. เหมือนบัว(ป., ส.).
			กมล- , กมลลา	น. ชื่อฉันท์ (ป. ว่า นางงาม; ส. ว่า พระลักษมี).
			กมลาค [กะมะลาด] (กลอน)	น. บัว; ใจ. (ป., ส. กมล + ศ เข้าลิลิต).
			กมลเศ [กะ มะเศด] (กลอน)	น. บัว; ใจ; พระนารายณ์ (ป., ส. กมล + ศ เข้าลิลิต; ในสันสกฤตหมายความว่า ผู้เป็นใหญ่แห่งพระลักษมี คือ พระนารายณ์ มาจาก กมลลา = พระลักษมี + อีศ = เป็นใหญ่).
3	ชนตุ	สัตว์ (ส. ชนตุ)	ชันตุ (แบบ)	น. สัตว์เกิด, สัตว์, คน, ต้นไม้. (ป., ส.).
4	ตรล	ข้าวต้ม (ส. ตรล)	ตรละ 1 [ตระระละ] (แบบ)	น. ข้าวต้ม. (ป., ส.).
			ตรลา [ตระระลา] (แบบ)	น. ข้าวต้ม; น้ำผึ้ง; เหล้า. (ป., ส. ตรล).
5	ทิว	นก (ส. ทิว)	ทิว, ทิว- [ทะวิด, ทิวชะ-] (แบบ)	น. นก; พรหมณ์. (ป., ส. ทิว ว่า ผู้เกิด 2 หน).
			ทิว-, ทิวชะ [ทิวชะ-] (แบบ)	น. ผู้เกิด 2 ครั้ง คือ นก และพรหมณ์. (ป., ส. ทิว).

คำบาลีสันสกฤตและความหมายเดิมใน ปจน.			คำบาลีสันสกฤตและความหมายกว้างออกในพจน.	
ลำดับที่	คำ	ความหมาย	คำ	ความหมาย
6	ธมฺมราชา	ผู้เป็นพระราชา เพราะธรรม, พระพุทเจ้า(ส. ธมฺม+ราชา.)	ธรรมราชา	น. พระราชาแห่งธรรม คือ พระ พุทเจ้า, พระราชาผู้ ทรงธรรม, พญายม.
7	ธณฺญ	วัตถุอันบุคคลพึง สงวน, ข้าวเปลือก, ธัญพืช เช่น ข้าว สาลี (ส. ธาณฺย.)	ธัญ 1 [ทัน]	ว. รุ่งเรือง, มั่งมี, มีโชค, ดี, เลิศ, (ป. ธณฺญ; ส. ธนฺย).
			ธัญ 2, ธัญญ [ทัน, ทัณฺยะ]	น. ข้าวเปลือก. (ป. ธณฺญ; ส. ธาณฺย).
8	นกุโก	จระเข้ (ส. นกุร.)	นกกะ (แบบ)	น. จระเข้, เต่า. (ป.; ส. นกุร).
9	นาภี	ดุม, สะดือ (ส. นาภี.)	นาภี, นาภี 1	น. สะดือ, ราชาศัพทใช้ว่า พระนาภี, เช่น พระพุทธรูป ส่วนสูงวัดจาก พระบาทถึงพระนาภี ท้อง เช่น ประจวรพระนาภี; ดุมเกวียน, ดุมรถ; ศูนย์กลาง. (ป., ส.).
10	นาวา	เรือ, ลำเนา, กำปั่น (ส.เนา,นาว.)	นาวา 1	น. ยศทหารเรือหรือทหารอากาศชั้นสัญญาบัตร สูง กว่าเรือเอกหรือ เรืออากาศเอก ต่ำกว่าพลเรือตรีหรือ พลอากาศตรี.
			นาวา 2 (แบบ)	น. เรือ. (ป.).
			นาเวศ (กลอน)	น. เรือ.
11	นิโก	คล้าย, เสมอกัน, เหมือน (ส.นิภ.)	นิภา (แบบ)	น. แสง, แสงสว่าง. (ป., ส.). ก. เทียม, เสมอ, เทียบ. (ป., ส. นิภ).
12	นียโม	ความกำหนด, ประพฤติ, จำศีล ความแน่นอน ความกำหนดแน่, พรต (ส.นียม.)	นียม (แบบ)	น. การกำหนด. (ป., ส.). ก. ชมชอบ, ยอมรับนับถือ, ชื่นชมยินดี

คำบาลีสันสกฤตและความหมายเดิมในปทน.			คำบาลีสันสกฤตและความหมายกว้างออกในพจน.	
ลำดับที่	คำ	ความหมาย	คำ	ความหมาย
13	นิราโศ	ผู้มีความทะเยอทะยาน ออกแล้ว,ไม่มีความหวัง, ไม่มีความปรารถนา (ส. นิสฺ+อาศฺ.)	นิราศ 1 [วาด]	ก. ไปจาก, ะหะระหน, ปราศจาก. น. เรื่องราวที่พรรณนาถึง การจากกันหรือจากที่อยู่ไป ในที่ต่าง ๆ เป็นต้น มักแต่งเป็นกลอนหรือ โคลง เช่น นิราศนรินทร์ นิราศเมืองแกลง. (ส.).
			นิราศ 2 [วาด]	ก. ปราศจากความหวัง, ไม่มีความต้องการ, หมดอยาก, เฉยอยู่. (ส.; ป. นิราศ).
14	เนตฺติ	หน่วยตา, นัยน์ตา (ส. เนตฺร)	เนตร [เนต] (แบบ)	น. ตา, ดวงตา. (ส.; ป. เนตฺต); ผู้นำทาง เช่น เนตรนารี.
15	เนสาท	นายพราน (ส. ไนษาท)	เนษาท (แบบ)	น. ไนษาท, พรานป่า, เาะป่า; ชาวประมง; โจร. (ส. ไนษาท; ป. เนสาท).
16	ปริญญา	ความรอบรู้, กำหนดรู้ (ส. ปริชฺญา)	ปริญญา [ประรินยา]	น. ความกำหนดรู้, ความหยั่งรู้, ความรู้รอบ; ชั้นความรู้ ชั้น มหาวิทยาลัยซึ่งประสาทให้แก่ผู้ที่สอบไล่ได้ตามที่ กำหนดไว้, ถ้า ประสาทแก่ผู้ทรงวิทยาคุณหรือผู้มี เกียรติตามที่เห็นสมควร เรียกว่า ปริญญาภิติมศักดิ์. (ป.; ส. ปริชฺญา).
17	วาฬ	งู (ส. วุยาท, วุยาล)	พาฬ, พาฬ [พา ลະ]	น. งู, สัตว์ร้าย, ช้างร้าย, สิงโต, เสือ. (ป. พาล, วาฬ; ส. วุยาท, วุยาล).
18	มาน	จงหอง, ถือตัว, มานะ, อหังการ (ส. มานะ)	มานะ 2	น. ความพยายาม, ความตั้งใจจริง, ความพากเพียร, เช่น มีมานะอดทน มีมานะในการทำงาน; ความถือตัว. (ป.).
19	รติ	ยินดีแล้ว (ส. รต)	รตะ [ระ ตะ]	น. ความสุข, ความสนุก. ก. ยินดี, ชอบใจ, สนุก. (ป., ส. รต ว่า ผู้ยินดี).
20	ริปุ	ข้าศึก, ศัตรู (ส. ริปุ)	ริปุ, ริปุ	น. ข้าศึก, ปรปักษ์, คนโกง. (ป., ส.).
21	วราโก	หม้อ, กระบอก (ส. วารก)	วรากะ (แบบ)	น. ตุ่ม, ไห, หม้อน้ำ. ว. นำเวทนา, นำสงสาร. (ป., ส.).

คำบาลีสันสกฤตและความหมายเดิมในปทน.			คำบาลีสันสกฤตและความหมายกว้างออกในพจน.	
ลำดับที่	คำ	ความหมาย	คำ	ความหมาย
22	วิตุกโก	วิตก, ตีรึก (ส. วิตรุก)	วิตก, วิตก [วิตกกะ, วิตก]	ก. เป็นทุกข์, ร้อนใจ, กังวล, เช่น วิตกว่าจะเกิดสงคราม, มักใช้เข้ากับคำกังวล เป็น วิตกกังวล เช่น อย่าวิตกกังวล ไปนั่งเลยพุงนี้สถานการณ์คงจะดีขึ้น. น. ความตริก, ความตริ, ความคิด. (ป. วิตุก; ส. วิตรุก ว่า ลังเลใจ).
23	วิตุตาโร	พิสดาร, กว้าง, ความแพร่หลาย, ยืดยาว, เน้นซ้ำ (ส. วิสูตร)	วิตถาร [วิตถาน]	ว. กว้างขวาง, มากเกินไป, พิศดาร. (ป.; ส. วิสูตร); นอกแบบ, นอกทาง, (เกินวิสัยปรกติ) เช่น พวกเด็ก ๆ ชอบเล่น วิตถาร เอน้ำสกปรกผสมแป้งสาดเข้าไปในรถประจำทาง ในวันสงกรานต์.
24	สินธุ	ทะเล (ส. สินธุ)	สินธุ	น. ลำน้ํา, แม่น้ํา, สายน้ำ, น้ำ, ทะเล, มหาสมุทร, ใช้ว่า สินธุ หรือ สินธุ ก็มี ชื่อแม่น้ำสำคัญสายหนึ่งในชมพูทวีป ปัจจุบันอยู่ในประเทศอินเดียและปากีสถาน. (ป., ส.).

ตัวอย่างคำบาลีสันสกฤตในปทน. ที่มีความหมายอย่างหนึ่ง แต่คำบาลีสันสกฤตในพจน. เปลี่ยนเป็นมีความหมายอีกอย่างหนึ่ง คือมีความหมายย้ายที่

คำบาลีสันสกฤตและความหมายเดิมในปทน.			คำบาลีสันสกฤตและความหมายย้ายที่ในพจน.	
ลำดับที่	คำ	ความหมาย	คำ	ความหมาย
1	กฺฤมฺพิโก, กฺฤมฺพิโก, กฺฤมฺพี	ผู้มีทรัพย์ (ส. กฺฤมฺพินุ)	กระกุ่มพี,	น. ชนชั้นต่ำ, นิยมใช้เข้ากับคำ ไพโร เป็น ไพโรกระกุ่มพี. (ป. กฺฤมฺพิก ว่า คนมั่งมี).
			กฺฤมฺพี	ดู กระกุ่มพี. (ป. กฺฤมฺพิก; ส. กฺฤมฺพินุ).
2	กปีโล	สีแดง, ดำแดง (ส. กปีล)	กระบิล	น. ระเบียบ, หมู่. (แผลงมาจาก กปีล).
			กปีล 1 [กะบิน] (แบบ)	น. ลิง. (ส. กปีล).
			กปีล 2	[กะบิน] น. ระเบียบ, แบบ, ทาง, วิธีการ , กระบวน, หมู่, บรรดา, (เทียบ ส. กปีล ว่า ชนิด, จำพวก, ตระกูล).
			กะบิล	น. ระเบียบ, หมู่. (ดู กปีล 2).

คำบาลีสันสกฤตและความหมายเดิมในปทน.			คำบาลีสันสกฤตและความหมายย้ายที่ในพจน.	
ลำดับที่	คำ	ความหมาย	คำ	ความหมาย
3	ขตุติยานี	นางกษัตริย์ (ส. กุษตุริยานี)	กษัตริ	น. ผู้หญิง.
			กษัตริ [กษัตริ] (โบ)	น. สตรี เช่น จักเสียมสวัสดีกษัตริ. (กฤษณา).
4	กัญญา	หญิงผู้ยังชายให้ยินดี, ผู้หญิง,สาวน้อย (ส. กัญญา)	กัญญา 2 [กัญญา]	น. เครื่องบังแดดรูปหลังคา ใช้สำหรับ แคว่หามหรือเรือยาว เพื่อเป็นเกียรติยศ, เรียกแคว่หามหรือเรือยาวที่มีกัญญาว่า แคว่กัญญา เรือกัญญา.
			กัญญา 3 [กัญญา]	น. เรียกข้าวเหนียวดำพันธุ์หนึ่งที่เมล็ด ดำเป็นมันว่า ข้าวกัญญา.
5	กบปิโย	อันสำเร็จ,สมควร (ส. กลปิก)	กบปิโย [กบปิ] (ปาก)	น. กบข้าว (ใช้เฉพาะภิกษุสามเณร), มัก ใช้ เข้าคู่กับ จังหัน ว่า กบปิโยจังหัน.
6	กปฺปนา	ดำริ, จัดแจง, ตระเตรียม, รำพึง, เครื่องแต่ง (ส. กลปนา)	กัลปนา [กัณละปะนา]	ก. เจาะจงให้. น. ที่ดินหรือสิ่งอื่นเช่นอาคารซึ่ง เจ้าของ อุทิศผลประโยชน์ให้แก่วัดหรือศาสนา; ส่วนบุญที่ผู้ทำ อุทิศให้แก่ผู้ตาย. (ส.; ป. กปฺปนา).
7	กปฺปรุกฺโข	ต้นกัลปพฤกษ์, ไม่ทำประโยชน์ให้สำเร็จ (ส. กลฺป + วฤกฺษ)	กัลปพฤกษ์ กัลป-, กัลปี [กัณละ ปะ-, กัณ] น. กัลป, (ส.; ป. กปฺป). พฤกษ์, พฤกษ์ น. ต้นไม้. (ส. วฤกฺษ; ป. รุกฺข).	น. ชื่อไม้ต้นชนิด <i>Cassia bakeriana</i> Craib ในวงศ์ Leguminosae มีมากทาง ภาคอีสานและภาคเหนือ ดอกสีชมพู อ่อนออกเป็นช่อในระหว่างกิ่งใบหรือผล ใบใหม่ ฝักมีขนนุ่ม.
8	กลวิงฺโก	นกกระจะอก (ส. กลวิงฺก)	การวิก [การะวิก]	น. นกการเวก (ป. กรวิก; ส. กรวิก, กลวิงฺก).
9	กฺุณิ	คนง่อย,คนกระจะอก (ส. กฺุณิ)	กฺุณิ, กฺุณิ	น. กระเข้

คำบาลีสันสกฤตและความหมายเดิมในปจน.			คำบาลีสันสกฤตและความหมายย้ายที่ในพจน.	
ลำดับที่	คำ	ความหมาย	คำ	ความหมาย
10	เกโส	ผม (สั. เกศ)	เกศา (กลอน)	น. หัว.
			เกศี (กลอน)	น. หัว.
11	จลนี	เลียงผา,เนื้อสมัน (สั. จลน)	จลนี 2 [จละ-] (กลอน)	น. ชะนี เช่น จลนีหวนโหนปลายทும். (ม. คำ หลวง ทานกัณฑ์). (ป.).
12	ธาตี	พี่เลี้ยง,นางนม (สั.ธาศูรี)	ธาศูรี [ทาศูรี] (แบบ)	น. แผ่นดิน, โลก (ส.).
			ธาศูรี [ทาศูรี] (กลอน)	น. แผ่นดิน, โลก. (ส. ธาศูรี).
13	วีโร	ความเพียร, ผู้มีความ ครั้นคร้ามไปปราศแล้ว, ผู้แก้แค้น, ความกล้า หาญ (สั.วีร.)	พิเรนทร์ [พิเรน]	ว. อุตรินอกคอกนอกทาง เช่น เล่นพิเรนทร์ คนพิเรนทร์. (ส. วีร + อินฺทฺร).
	อินฺโท	พระอินทร์, ผู้เป็นใหญ่ (สั. อินฺทฺร)		
	วีรฺนฺโท	น. จอมนักรบ, พระเจ้า แผ่นดิน. (ส. วีร + อินฺทฺร).		
14	โมโห	ความลุ่มหลง, ความ หลง, ความไม่รู้, เวลา. สลบ (สั.โมห)	โมโห	ก. โกรธ.
15	ยโส	ยศ, เกียรติ (สั.ยศสุ)	ยโส	ก. เย่อหยิ่งเพราะถือตัวว่ามียศ มีปัญญา มี ความรู้ มีกำลัง มีทรัพย์ ฯลฯ.
16	วาสนา	ธรรมชาติเครื่องอบรม, ความแต่ง,ความปรุง, ความอบรม (สั.วาสนา)	วาสนา [วาตสะหฺนา]	น. บุญบารมี, กุศลที่ทำให้ได้รับลาภยศ, เช่น เด็กคนนี้มีวาสนาดี เกิดในกองเงินกอง ทอง, มักใช้เข้าคู่กับคำ บุญ หรือ บารมี เป็น บุญวาสนา หรือ วาสนาบารมี เช่น เป็นบุญ วาสนาของเขา เขาเป็นคนมีวาสนาบารมี มาก. (ป., ส.).

คำบาลีสันสกฤตและความหมายเดิมในปทน.			คำบาลีสันสกฤตและความหมายย้ายที่ในพจน.	
ลำดับที่	คำ	ความหมาย	คำ	ความหมาย
17	สาธารณโณ	ทั่วไป, สามัญ (ส.สาธารณ)	สาธารณ์ [สาทาน]	ว. ต่ำ, เลว; ชั่วช้า, เช่น ดังกากาศชาติช้า สาธารณ์ จะประมาณหมายหงส์พงศ์พระ ยา. (อิเหนา), บางที่ใช้เข้าคู่กับคำ ชั่วช้า เป็น ชั่วช้าสาธารณ์; ทั่ว ๆ ไป เช่น ของ สาธารณ์. (ป., ส. ว่า ทั่วไป, สามัญ). ความหมายย้ายที่
			สาธารณ-, สาธารณะ [สาทาระนะ]	ว. เพื่อประชาชนทั่วไป เช่น สวนสาธารณะ โทรศัพท์ สาธารณะ บ่อน้ำสาธารณะ, ทั่วไป เช่น ถนนนี้ไม่ใช่ถนนสาธารณะ อย่าแต่งตัวประเจิดประเจ้อในที่สาธารณะ. (ป., ส.). ความหมายคงเดิม
18	สามัญญ	ทั่วไป, สามัญ (ส. สามานุย)	สามานย์	ว. เลวทรามต่ำช้า เช่น ลูกสามานย์ทำร้าย พ่อแม่, มักใช้เข้าคู่กับคำ ชั่วช้า เป็น ชั่วช้า สามานย์. (ส. สามานุย). ความหมายย้ายที่
			สามัญ 2 [สามัน]	ว. ปกติ, ธรรมดา, เช่น ชนชั้นสามัญ คน สามัญ. (ป. สามัญญ; ส. สามานุย). ความหมายคงเดิม
19	อนาถ	ไม่มีที่พึ่ง (ส.อ + นาท)	อนาถ [อะหุนาถ]	ก. สงสาร, สิ้นเวช, สลดใจ. (ป., ส. อนาถ ว่า ไม่มีที่พึ่ง).
20	อนิจใจ	ไม่เที่ยง (ส.อ+นิตฺย)	อเนจอนาถ [อะเหณิต อะหุนาถ]	ก. สลดใจเป็นอย่างยิ่ง. (ป. อนิจจ ว่า ไม่เที่ยง + อนาถ ว่า ไม่มีที่ พึ่ง).
	อนาถ	ไม่มีที่พึ่ง (ส.อ + นาท)		
	อนิจจอนาถ	ไม่เที่ยงและไม่มีที่พึ่ง		
21	อปฺปิโย	ไม่เป็นที่รัก (ส.อ+ปฺริย)	อัปฺริย [อัปฺริ]	ว. ระยำ, จัณไร, เลวทราม, ต่ำช้า, ชั่วช้า, ไม่เป็นมงคล. (ส. อปฺริย; ป. อปฺปิโย).
22	อิจฺฉา	ความปรารถนา, ตัณหา, โลก, ความอยาก(ส.อิจ ฉา)	อิจฉา [อิฉ-]	ก. เห็นเขาได้ดีแล้วไม่พอใจ อยากจะมีหรือ เป็นอย่างเขาบ้าง (มีความหมายแยกว่า ริษยา). (ป., ส. อิจฺฉา ว่า ความอยาก, ความต้องการ, ความปรารถนา).

4. การวิเคราะห์การกลายความหมายของคำบาลีสันสกฤต

การวิเคราะห์การกลายความหมายของคำบาลีสันสกฤต คือ วิเคราะห์นิยามความหมายของรูปคำที่ตรงกัน แต่ความหมายต่างกับออกไปทั้งแคบเข้า กว้างออก และย้ายที่ ดังต่อไปนี้

การวิเคราะห์การกลายความหมายแคบเข้าของคำบาลีสันสกฤต

ความหมายแคบเข้า	คำบาลีสันสกฤต	ความหมายในปจน.	ความหมายในพจน.
คำเดิมมีความหมายที่ต่างกันหลายประการแคบเข้าเหลือเพียงความหมายเดียว	กทลี	กัถว,รง, นางเห็น, ชะมด	กัถว
	กุสุม	ดอกไม้, ระดูหญิง	ดอกไม้
คำเดิมมีความหมายที่ต่างกันหลายประการแคบเข้าเหลือความหมายที่คล้ายกัน ๒ ประการ	กรรณ	หู, มุม, ที่สุด	หู, ใบหู
คำเดิมมีความหมายที่ต่างกันหลายประการแคบเข้าเหลือความหมายที่คล้ายกัน 4 ประการ	เกษตร	เขตแดน, สรีระ, เมีย, ต้น, ที่เป็นที่ซัดลง, ที่หว่านพืช, นา, ไร่,	ที่ดิน, ทุ่ง, นา, ไร่
คำเดิมมีความหมายหลายประการที่คล้ายกันแคบเข้าเหลือเพียงความหมายเดียว	โกวิฬาร	ไม้ทองกลาง, ไม้สวรรค์, ไม้ซีก, ไม้ทองกวาว	ไม้ทองกลาง
คำเดิมมีความหมายที่คล้ายกันหลายประการแคบเข้าเหลือความหมายที่คล้ายกัน 2 ประการ	กัฐ	พิน, ป่าชฎ, ป่าทีบ	ไม้พิน, ไม้วัด

การวิเคราะห์การกลายความหมายกว้างออกของคำบาลีสันสกฤต

ความหมายกว้างออก	คำบาลีสันสกฤต	ความหมายในปจน.	ความหมายในพจน.	
คำเดิมมีความหมายเพียงประการเดียว กว้างออกมีความหมายหลายประการ	ต่างกัน	กมล	ดอกบัว	บัว, ใจ, ชื่อฉันท
	คล้ายกัน	รตะ	ยินดีแล้ว	น. ความสุข, ความสนุก. ก. ยินดี, ชอบใจ, สนุก.
คำเดิมมีความหมายหลายประการ กว้างออกมี	ต่างกัน	วรากะ	หม้อ, กระบอก	ตุ้ม, ไห, หม้อน้ำ. น้ำเวทนา, น้ำสงสาร.

ความหมายหลายประการ		ธัญ	วัตถุอันบุคคลพึงสงวน, ข้าวเปลือก, ธัญพืช	รุ่งเรือง, มั่งมี, มีโชค, ดี, เลิศ, ข้าวเปลือก
	คล้ายกัน	นาภี	ดุม, สะดือ	สะดือ, พระนาภี, ท้อง ดุมเกวียน, ดุม รถ; ศูนย์กลาง.
		นิภา	คล้าย, เสมอกัน, เหมือน	แสง, แสงสว่าง เทียม , เสมอ, เทียบ.

การวิเคราะห์การกลายความหมายย้ายที่ของคำบาลีสันสกฤต

ความหมายย้ายที่		คำบาลีสันสกฤต	ความหมาย ในปทน.	ความหมาย ในพจน.
ความหมายย้ายที่	ตรงกันข้าม	กระฎุมพี กะฎุมพี	ผู้มีทรัพย์	น. ชนชั้นต่ำ, นิยมใช้เข้าคู่ กับคำ ไพโร เป็น ไพโร กระฎุมพี.
	โดยนัย	โมโห	ความลุ่มหลง, ความหลง, , ความไม่รู้, เซลา. สลบ	โกรธ.
		เกศา	ผม	หัว.

5. สรุปผลการศึกษา

การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำบาลีสันสกฤตในหนังสือปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาทกับคำบาลีสันสกฤตในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 มีทั้งการเปลี่ยนแปลงความหมายแคบเข้า ความหมายกว้างออก และความหมายย้ายที่

การเปลี่ยนแปลงความหมายแคบเข้าพบว่า คำเดิมมีความหมายที่ต่างกันหลายประการแคบเข้าเหลือเพียงความหมายเดียว คำเดิมมีความหมายที่ต่างกันหลายประการแคบเข้าเหลือความหมายที่คล้ายกัน 2 ประการ คำเดิมมีความหมายที่ต่างกันหลายประการแคบเข้าเหลือความหมายที่คล้ายกัน 4 ประการ คำเดิมมีความหมายที่คล้ายกันหลายประการแคบเข้าเหลือเพียงความหมายเดียว และ คำเดิมมีความหมายที่คล้ายกันหลายประการแคบเข้าเหลือความหมายที่คล้ายกัน 2 ประการ

การเปลี่ยนแปลงความหมายกว้างออก พบว่า คำเดิมมีความหมายประการเดียวกว้างออกมีความหมายที่ต่างกันและคล้ายกันหลายประการ คำเดิมมีความหมายหลายประการกว้างออกมีความหมายที่ต่างกันและคล้ายกันหลายประการ

การเปลี่ยนแปลงความหมายย้ายที่พบว่า มีทั้งความหมายย้ายที่ตรงกันข้าม และความหมายย้ายที่โดยนัย

การเปลี่ยนแปลงความหมายของคำบาลีสันสกฤตแบบแคบเข้าหรือกว้างออก เป็นไปตามความหมายที่สังคมไทยต้องการใช้ ความหมายเดิมบางส่วนยังคงเหลืออยู่ เพียงแต่นำความหมายมาใช้จำนวนน้อยลงจึงกลายเป็นความหมายแคบเข้า หรือเพิ่มความหมายจากเดิมให้มีมากขึ้นจึงกลายเป็นความหมายกว้างออก การเปลี่ยนแปลงความหมายทั้งแบบแคบเข้าและกว้างออก เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีความหมายเดิมเป็นหลักอยู่ก่อนแล้วจึงเพิ่มจำนวนความหมายใหม่ที่คล้ายความหมายเดิมมากขึ้น หรือลดจำนวนความหมายลงจากที่มีอยู่เดิม ส่วนการเปลี่ยนแปลงความหมายแบบย้ายที่ มีทั้งยังคงความหมายเดิมเหลืออยู่แบบความหมายย้ายที่โดยนัยและไม่มีความหมายเดิมเหลืออยู่เลยแบบความหมายย้ายที่ตรงกันข้าม

บรรณานุกรม

กำชัย ทองหล่อ. 2537. **หลักภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: อมรรการพิมพ์.

จันทบุรีนฤนาถ, กรมพระ. 2513. **ปทานุกรม บาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต ฉบับ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ**. พระนคร: โรงพิมพ์ศิริพร. นราธิปพงศ์ประพันธ์, พล.ต. กรมหมื่น. 2514. **วิทยาวรรณกรรม**. กรุงเทพมหานคร: แพร่วิทยา.

เปลื้อง ณ นคร. 2540. **ภาษาวรรณนา: วิวัฒน์และวิบัติของภาษาไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ข้าวฟ่าง.

ราชบัณฑิตยสถาน. 2546. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542**. กรุงเทพมหานคร: นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์.

สุกัญญาโสภี ใจกล้า. 2549. **การศึกษาการเปลี่ยนแปลงด้านคำและความหมายของคำบาลีสันสกฤตในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 และ พ.ศ. 2542**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย, มหาวิทยาลัยนเรศวร.

โหราธิบดี, พระ. 2543. **จินตตามณี**. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดโรงพิมพ์ชวนการพิมพ์.

อนุমানราชธน, พระยา. 2522. **นิรุกติศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: คลังวิทยา.